תלמוד בבלי · אחרונים · פתח עינים · סדר קדשים

פתח עינים על מנחות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על מנחות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-מנחות/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ה: 4
דף ז 4
דף יב 5
דף טו: 5
דף יט 6
דף כט 6
דף כט: 6
דף לז 9
דף מא 11
דף מא: 11
דף מג 11
דף מג: 13
דף מד 16
דף מה 17
דף מה: 19
דף מט 20
דף נא: 20
דף נב 20
דף נג 20
דף נח 20
דף נט: 21
דף סא: 21
דף סד 21
דף סד: 22
דף סה 22
דף סח: 22
דף ע 23
דף עג: 23
דף פט 23
דף צא: 23
דף צב: 23
דף צט 24
דף צט: 24
דף ק 24
דף קא: 25
דף קב 25
דף קד: 25
דף קח 25
דף קח: 26
דף קי 26

דף ה:

האיר מזרח מתיר. התוס' מסקי הכא דעד שקרב העומר מצוה מן המובחר וליכא עשה ע"ש ולקמן דף ס"ח התוס' עצמם סברי דאיכא עשה ומקשו קושיות אלו עצמם. ובחדא מסכתא שיש חילוף בתוספות הוא חידוש:

ת"ר כשהוא אומר מן הבקר למטה להוציא את הטריפה והלא דין הוא וכו'. מהרש"ל בחכמת שלמה על תוס' פסחים דף נ"א בתוך דבריו כתב דבעי למילף מק"ו שטריפה אסורה לגבוה וקרא דמן הבהמה להוציא את הטריפה למה לי וכו' ע"ש והוא אגב שיטפיה דמן הבקר להוציא הטריפה:

וחזה הוית בספר דעת זקנים הנדפס מקרוב בהלק מנחת יהודה פרשת ויקרא כתב וז"ל מן הבקר פירש רש"י להוציא הטריפה תימה הא להדיוט נמי אסורה וכ"ש לגבוה ועוד דאמרינן ממשקה ישראל מהמותר לישראל להוציא הטריפה וי"ל דאצטריך מן הבקר להוקדשה בכשרות ולבסוף נטרפה עכ"ל וכל לשון זה מורה דמנפשיה מקשה ומפרק. ויש להרגיש שהוא תלמוד ערוך בסוגיין דמקשה והלא דין הוא גם קושית מקרא דכתיב ממשקה ישראל היא קושית הש"ס בסמוך דף ו' ע"א. ותירצו דאתי להוקדש בכשרות וכו' הוא מסקנת הש"ס לקמן. ותו דהקושיא דתיתי מק"ו דהדיוט הא פריק לה הש"ס דאיכא למפרך וכו' ואסיק בש"ס דלא אתי מק"ו ואולי יש חיסור לשון במנחת יהודה:

כלאים תוכיח שאסורים להדיוט וכו'. כתב הרב צאן קדשים וז"ל ובמסכת ביצה אמרינן דבגדי כהונה קשים הן לפ"ז מדאורייתא נמי שרי אלא דרבנן גזרו להדיוט ובמקדש אין שבות לפ"ז היאך פריך כלאים תוכיח שאסרו להדיוט וצ"ע עכ"ל ויש להעיר על הרב ז"ל איך לא זכר דזו קושיית התוס' שם בביצה דף ט"ו ומייתו מריש ערכין דקאמר דאשתרו כלאים לגבייהו דכהנים על דרך שאמרו בסוגיין וכן הקשו התוס' ביומא דף ס"ט וכן הקשו בשבת דף נ"ז וכבר התוס' פריקו לה. והרז"ה בספר המאור בביצה תירץ דבבגדי כ"ג איכא רכים ואשתרי עיין בדבריהם באורך:

דף ז.

והאמר רב חסדא קולפי טבי בלעי מאבימי וכו'. אין להקשות דכיון דרב חסדא תלמיד אבימי איך קרא לרבו בשמו דתלמיד חבר שרי כמ"ש התוס' ביבמות דף נ"ז ע"ש:

דף יב.

תוס' ד"ה וחכמים אומרים וכו' וא"ת היינו ת"ק וי"ל דאתא למסתם כוותיה דכה"ג משני פרק המפלת. עכ"ל. הרב תי"ט הקשה קושית התוס' הלזו ואסיק בצ"ע וכבר הושג מהרב בית דוד שם דנעלמו ממנו דברי התוס' דהקשו קושיתו ופריקו לה ע"ש. ועוד יש להרגיש על הרב תי"ט דלא זכר דרבינו עובדיה סוף פרק המפלת פירש בפירושו כמ"ש שם בש"ס וחכמים היינו ת"ק ומשום דמסתבר טעמיה דר"י אתא למסתם כת"ק. והרב תי"ט שם זכר סוגיא דהתם והו"ל לתרץ קושיתו בההיא דהמפלת וכמו שתירצו התוס' הכא ע"פ סוגית המפלת:

דף טו:

קנבוס ולוף אסרה תורה וכו'. אני בעניי בקונטריס שכתבתי במצרים דקדקתי קצת דקדוקים בסוגיא זו וכמו שכתב מהר"י קורקוס פ"ה דכלאים וכיוצא בס"ד:

אדם מביא זבחו ונסכיו עד עשרה ימים וכו'. ראיתי להרב הגדול מהר"ח אלפנדארי בהגהתו בספר בני חיי סימן כ"ה אות ב' שהקשה על מה שאמרו פ"ב דברכות א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקורא ק"ש בלא תפילין באלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים והרי אמרינן הכא אדם מביא זבחו היום ונסכיו לאחר עשרה ימים וכו' ואין לומר דהכא אחר שקרא ק"ש אינו מניח תפילין באותו יום וכן יש לדקדק ממ"ש רש"י הקורא ואינו מקיים וא"כ הו"ל כאלו לא הקריב נסכים כלל דא"כ רשע מיקרי שביטל מ"ע וכו' ונראה דבזבח בלא נסכים אף שמקריב הנסכים אחר ימים מ"מ אין אומרים שירה עליהם שהשיר נאמר על הנסכים וכיון שעבר אותו היום בטל השיר ונמצא שהקריב בלא שיר ומטעם זה הכריחו התוס' בר"ה דף ל' ד"ה נתקלקלו שהקשו דלא הו"ל לאתויי נסכים וכו' ותירצו דלכתחילה אין לעשות כן לפי שבטל השיר וכו' א"כ ה"ק כל הקורא ק"ש ואינו מניח תפילין באותה קריאה הרי ביטל מצות קריאה באותה שעה כמו המקריב זבח בלא נסכים שאף שמביא הנסכים אח"כ מ"מ בטל השיר ה"נ אם יקיים מצות תפילין אח"כ כבר עבר זמן ק"ש עכ"ל הרב מהרח"א הנזכר:

ומ"ש הרב דאין לומר שאינו מניח תפילין באותו יום דא"כ רשע מיקרי וכו' אי מהא לא איריא דאה"נ דרשע מקרי על ביטול מ"ע דתפילין והא לא צריכא למימר. רק אשמועינן דאפילו ק"ש שכבר קרא אינה נחשבת לו למצוה שלימה דהו"ל כמקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים כלומר שלא הקריב מנחה ונסכים כלל. אכן פשט הש"ס והפוסקים משמע דצריך שיהיו התפילין עליו בשעת ק"ש ולא סגי כשמניחן אח"ך. ומ"ש הרב

הנזכר דאם מקריב הנסכים אח"ך אין אומרים שירה ולכתחילה אין לעשות כן וז"ש כאלו הקריב עולה בלא מנחה וזבח בלא נסכים שבטל השיר וכו' ק"ק דהתוס' שם כתבו דהיינו דוקא בקרבן צבור שטעון שירה ומ"ש מביא אדם זבחו וכו' דמשמע לכתחילה היינו בקרבן יחיד דאינו טעון שירה ע"ש ומאחר שכן הכא ביחיד שקורא ק"ש מיירי וא"כ מאי קאמר כאלו הקריב עולה בלא מנחה וכו' הרי ביחיד לכתחילה יכול לעשות כן ואינו נראה לפרש קורא ק"ש בלא תפילין כאלו צבור הקריבו זבח בלא נסכים שביטלו השירה דהוא יחיד ונדמהו ליחיד ועוד דהלשון דקאמר הקורא ק"ש בלא תפילין כאלו הקריב וכו' משמע שהוא הקריב ויחיד יכול לעשות כן לכתחילה והגאון מהר"ר נפתלי כ"ץ בשיטתו לברכות לדרכ"ו היה מהלך ופירש דהא דקאמר עולה בלא מנחה היינו מנחת העומר וזבח בלא נסכים הוא נסוך המים בחג עש"ב ואחר זמן ראיתי בספר חדש ממש לעמית בתורה הרב מהר"י חזן נר"ו ספר חקרי לב סימן ה' שתירץ דהא דמביא זבחו היום ונסכיו לעשרה ימים היינו כשאין מזומנים אצלו אבל אם הם מזומנים צריך להקריבם. וא"כ הכא שהתפילין אצלו ואינו מניחן הוי כמקריב עולה בלא מנחה וכו' והנסכים אצלו דלאו שפיר עבד זהת"ד והוא תירוץ נכון ואין המקום אתי לעמוד במה שהאריך בספר הנזכר אך מידי עוברי אשו"ר ברהטי"ם תירוץ זה ואני בעניי רחש לבי לגדל ולחזק תירוץ זה ואין הפנאי מסכים:

דף יט.

אמר רב כל מקום שנאמר תורה וחקה אינו אלא לעכב וכו'. אני בעניי הארכתי קצת בענין זה בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן א' בס"ד ע"ש באורך שהבאתי הירושלמי ודברי הראשונים ואחרונים בפרט זה:

דף כט.

שירדו מעשיה ממקום טהרה. גורי האר"י ז"ל כתבו שכל עניני המנורה רומזים לתורה ואפשר במ"ש בזהר וכתבי האריז"ל דהתורה נתנה לנו מבריאה וזה רמז מקום טהרה ולא ממקום קדושה אצילות וא"ש ההי"ב:

דף כט:

ואתה נותן תורה על ידי. אפשר במ"ש המקובלים דר"ע נגלה לו שער הן' שלא ידע משה רבינו ע"ה והנה אמרו ז"ל הן כל יקר ראתה עינו זה ר"ע ורמזנו בעניותנו כ"ל גימטריא

ן' אבל ראיתי כתוב וכמדומה בספר רבינו אפרים עה"ת במ"ש ויקר אלו תפילין ואז"ל ופני לא יראו הראהו קשר של תפילין ולר"ע הראהו הכל וז"ש כל יקר ר"ל כל התפילין עכ"ד ומשו"ה היתה תמיהת משה רבינו אתה נותן תורה ע"י כי ר"ע השיג יותר:

זו תורה וזו שכרה. פירש הרב מהרח"ו זצ"ל דע כי רבי עקיבא משרש ישכר והוא מן הבינה בסוד יודעי בינה לעתים ר"ת יב"ל. כי גם הוא משרש קין וז"ש זו תורה וזו שכרה בסוד כי שכר שכרתיך וכתיב וישכב עמה בלילה הוא תורה גופה:

כך עלה במחשבה פירש הרב עיון יעקב במ"ש המפרשים שמדקדק עם חסידיו שעלה במחשבה לברא העולם במדה"ד ע"ש ודע דהמפרש הוא הרב תורת חיים בקמא דף ן' והוא עצמו פירש הא דקאמר הכא כך עלה במחשבה עש"ב:

דחטריה לגגיה דחי"ת ותלו לכרעיה דה"י. הא דנקט חי"ת קודם ה"י אפשר דכיון דדריש חי ברומו של עולם א"כ רמז זה על הקב"ה וה' רומז לשכינה ובה התשובה לכך נקט חי"ת ברישא:

מאי דכתיב בטחו בה' עדי עד וכו'. אפשר לפרש ונקדים מה שפירש הרב ברית שלום בתחלת ספרו במאי דאמרו בסוגיין בסמוך ותורף דבריו בקצור דאמרו רז"ל מפני מה העולם נברא בב' להודיעך שהם שני עולמים העה"ז והעוה"ב. ויש להבין דבסוגיין קאמר שהעה"ז נברא בה' שדומה לאכסדרה. ואכסדרא אמרו בבתרא דסתומה מג' רוחות. ותו דהול"ל נברא בב' שדומה לאכסדרא דמצד צפון פרוץ וזה שייך בבי"ת לא בה"א זקופה. ותירץ דדעת המדרש שנברא בבי"ת שדומה לאכסדרה אך קשה על זה דב' במילואו בית משמע בית ולא אכסדרה לכך קאמר שנברא בבית שהם ב' עולמים העה"ז והעה"ב. והיינו דאכסדרא פטורה ממזוזה כמ"ש ביומא דף י"א והקשו התוס' דאמרינן לקמן דף ל"ג דאכסדרא חייבת ותירצו דאכסדרא שלפני הבית חייבת דזו נקראת בית והעוה"ז דומה לפרוזדור בפני העוה"ב א"כ הוה אכסדרא שלפני הבית ונקראת בית והיינו דקאמר ב' עולמים וא"כ הוי אכסדרא שלפני הבית ונקרא בית ונברא העולם כאכסדרא. ובסוגיין אמרו מפני מה נברא העה"ז בה' שדומה לאכסדרא שכל הרוצה לצאת יצא ומ"ט תליא כרעיה דה' דאי הדר בתשובה מעיילי ליה וליעייליה בהך לא מסתייעא מפני היצה"ר וק' אכסדרא פתוח מהצד לא מלמטה והעה"ז פתוח מצד צפון וצ"ל שנברא בה' שכובה כזה שכובה מונחת על צדה ומשו"ה לא מסתייעא מילתא שהוא צפון היצה"ר נקרא צפוני. אך פתוחה מקרן דרומית מזרחית לחזור בתשובה ובתחילה עלה במחשבה לברא העולם בבית פתוח מצפון ואח"ך בה' שכובה וז"ש רז"ל בתחילה עלה במחשבה לברא העולם במדה"ד דהיינו ב' פתוחה לצפון וראה שאין העולם מתקיים ואח"ך שתף רחמים ונברא

בה' שכובה פתוח מקרן דרומית מזרחית וז"ש אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואמרו רז"ל אל תקרי בהבראם אלא בה' בראם ר"ל ב' ה' בראם ר"ל בתחילה ב' ואח"ך ה' עכ"ד בקיצור עיין בספרו באורך:

וכמתלמד מדבריו אפשר לומר דהעה"ז נברא בב' רק שאחר כך פתח בגג שהוא קרן דרומית מזרחית ונעשית ה' שכובה ואם נזקפת היא ה'. ואתי שפיר דתרוייהו איתנהו נברא העולם הזה בב' ונברא בה' ודא ודא חדא היא. וזה אפשר לומר דהוא הטעם דה' דבהבראם זעירא כי היא שכובה ולכך נקראת זעירא וזהו בהבראם בתחילה ב' ואח"ך פתח קצת בגגה ונעשית ה' והיא ה' זעירא:

איכו השתא בזה נבא להבין מאי דאתאן עלה וז"ש מאי דכתיב בטחו בה' עדי עד ומסיק אלו שני עולמות עה"ז בה' ועוה"ב ביו"ד. ואפשר דזה כונת הכתוב בטחו בה' ושובו בתשובה כמש"ה שובה ישראל עד ה' אלהיך ואמרו רז"ל שתשובה מגעת עד כסא הכבוד וזהו עד ה' אלהיך וז"ש בטחו בה' ושובו עדי ע"ד כלומר עד ה' אלהיך. וכי תימא הרי העה"ז נברא בב' ודומה לאכסדרה פתוח מצפון לז"א כי ביה כלומר ב' לרמוז ב' עולמים שנבראו י"ה וא"כ הב' היא שכובה ועיין בסמוך:

מפני מה העה"ז נברא בה' וכו' וליעיילי בהך וכו'. פירש רבינו מהר"ם קורדוביר"ו וז"ל בספר תומר דבורה דהקב"ה ברא העולם פתוח לצד הרע והחטא לרווחה אין צד שאין בו חומר ויצה"ר ופגם כמו אכסדרה שאינה גדורה בכל הצדדים אלא פרצה פרוצה לצד הרע לצד מטה כל מי שירצה לצאת מעולמו כמה פתחים לו לא יפנה לצד שלא ימצא עון וצד ליכנס לסט"א. ופתוחה מלמעלה שאם ישוב שיקבלוהו. ואמרו בש"ס וליעייליה בהך לא מסתייעא מילתא שהשב לא יספיק לו שיגדר בעון כגדר הצדיק שהצדיק שלא חטא גדר מעט יספיקוהו. אך החוטא צריך לעשות כמה גדרים דבקל יפתהו יצרו ומשו"ה אמרו במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד שבעלי תשובה סגפו עצמן ונבדלו מהחטא יותר מהצדיקים וכו' זהו תורף דבריו בקצור:

ולפי פשוטו אפשר במ"ש חכמי המוסר דהשב לא ילך תכף מהקצה אל הקצה כי לא יוכל לסבול ויפרוק עול ויחזור לסורו וז"ש לא מסתייעא מילתא כלומר לא אפשר לשוב בדרך רחבה ליכנס תכף ברחבי התשובה שמא יכבד עליו ויפרוק עול אי לזאת יכנס במקום צר מעט מעט ויתגדל יום יום בדרכי התשובה בסדר המדרגה:

אמנם אמרו בשבת פרק הבונה (שבת דף ק"ד) מ"ט כרעיה דקו"פ תליא דאי הדר ביה ליזיל וליעול בהך מסייע ליה לר"ל וכו' ע"ש וצריך להבין למה אצטריכו ב' רמזים באות ה' ואות ק'. ואפשר במשז"ל דק' רגליה יורדות מות. ובזה הרמז בק' דאף אם הפליג

להרשיע וירד לסט"א עכ"ז שערי תשובה לא ננעלו ועל כן נרמז באות ק' עצמה. אך העיקר שהשב מק' יעשה ה' כמ"ש רבינו האר"י ז"ל בכונת הצדקה ועמ"ש בזהר הקדוש פרשת פנחס דף רנ"א בסוף ותחילת רנ"ב ע"פ גער חית קנה ע"ש:

א"נ אפשר דרך דרש במ"ש הרב החסיד מהר"י בדעת חכמה פ"ד דשבת דהחוטא ממשיך כח הטומאה בפנימיותו וחיצוניותו וע"י הודוי והחרטה ממשיך ניצוץ שכינה ואותו ניצוץ מגרש כח הטומאה מפנימיותו. וע"י עשות מצות חבילות חבילות באברים שחטא על ידי זה יתהוו מלאכים ויגרשו מלאכי חבלה אשר בחיצוניותו ע"ש באורך. ואפשר דעל כן נרמז בה"א דע"י הודוי ובכיה ימשיך ניצוץ שכינה שהיא רומזת לה' ותגרש כח הטומאה מפניה. וע"י המצות מגרש מחי' ונרמז באות ק':

שלש יתקן ד' יגנז וכו'. עמ"ש הרשב"א סימן תרי"א. ומה שכתבתי אני בעניי בספרי הקטן ברכי יוסף א"ה סימן ט' דף ק' ע"ד. ובקונטרס מחב"ר פירשתי דברי ע"ש:

דף לז.

בעא מיניה פלימו מרבי מי שיש לו שני ראשים וכו'. עד הסוף. התוס' פירשו משם ר"ת דנטרף היינו דנעשה טריפה ואף שחי יותר מל' ויש לו שני ראשים היינו טריפה דכל יתר כנטול דמי:

ואחזה אנכי בתורתו של רבי מאיר כתנות אור על התורה להגאון הרב פנים מאירות פרשת במדבר שהקשה דגם נטרף יש לו גלגלת וכי היכי דמרבינן טרפות שני ראשים מדכתיב גלגלת הל"ל דנטרף טעון פדיון דיש לו גלגלת ואמאי מעיט ליה מאך. ותירץ דכתב הרשב"א דיתר חי יותר מי"ב חדש וטריפה דכל היתר כנטול והמכשירין יתר שחי יותר מי"ב חדש טעו דיתר אינו בכלל מ"ש טריפה אינה חיה. ולפי זה יש לחלק דטרפות יתר ראוי להתקיים אף שהוא טריפה ולהכי מרבינן מגלגלת דיש לו ב' ראשין חייב עשר. אבל נטרף משאר טרפיות דאינו חי מעיט מאך דאף דיש לו גלגלת כיון דאינו חי כנפל דמי. ופלימו ששאל לפני רבי יש לו שני ראשין באיזה מניח תפילין גילה שיכול לחיות טפי מתריסר ירחי. ורבי היה סבור דכל היתר גם כן אינו חי י"ב חדש וא"כ מוציא לעז על חכמים שאמרו טריפה אינה חיה י"ב חדש וחייב נדוי כדין חולק על חכמים שחייב נדוי כמ"ש סימן של"ד ולהכי א"ל קום גלי וכו' וכי אתא גברא דהו"ל ינוקא בתרי רישי ותנא דחייב עשר. ומעטינן טריפה מדכתיב אך א"כ מוכרח לחלק דטרפות יתר אינו בכלל טרפות דטריפה אינה חיה כהרשב"א וכיון שיכול לחיות מסתברא לחייב שתי ראשים אבל בכור טריפה שאינו יכול לחיות מעיט מאך. וא"כ מי שסובר דיתר חי טפי

מי"ב חדש. מ"מ הוא טריפה ואינו חולק על דברי חכמים ואינו חייב נדוי זהו תורף דברי הרב הנזכר עיין בספרו:

ואנא בריה קלה לבי מהסס בזה דלפי דברי הרב הנזכר רבינו הקדוש היה סובר דטרפות יתר הוא בכלל מ"ש טריפה אינה חיה י"ב חדש. וכן המקשן דפריך עלה מדתני רמי ב"ח דמעטינן טריפה כך היה סובר. וזה דבר קשה לומר שרבי טעה ח"ו כיש מכשירין ולא ידע להא דהרשב"א דיתר חי. וכן המקשן. ותו דרבי בקש לנדות לפלימו דמוציא לעז על דברי חכמים ולא אפשר שיחיה. והלא לפי האמת יתר חי כמו שהיה מעשה בימי הרשב"א וטעו להכשירו ודוחק לומר דרבי לא ידע דיתר חי דכל רז לא אניס ליה. ותו דלפי זה המקשן סבר כיש מכשירין והתרצן כהרשב"א. וא"כ לא הוה ליה למימר לתרצן דבגלגלת תלי רחמנא סתם כיון דהמקשן היה טועה דיתר אינו חי. עיקר התירוץ היה להודיעו דיתר חי משום דלפי דעתו לא סגי דכתיב גלגלת דטרף נמי אית ליה גלגלת והעיקר חסר. ותו לדברי הרב הנזכר יתר אבר כיון דחי חייב בבכורה כאשר המעיין יראה ויבין מדבריו. ומהש"ס מוכח דסתם טריפה מעיט זולת שני ראשין. והרי מכף רגל ועד ראש כל שיש לו אבר יתר דיכול לחיות טפי מי"ב חדש חיה:

לכן נראה דאפשר לפרש במה שכתבו התוס' או קום גלי בעה"ז ליכא אבל יש במדרש אש' הוציא מתחת הקרקע אדם א' שיש לו שני ראשים וכו' והוליד בנים כיוצא בו בשני ראשים וכו' שאל שני חלקים ובא לדין לפני שלמה עכ"ל. ויש לדקדק אמאי אצטריכו התוס' לאתויי מאי דאתמר במדרשא. ואפשר דלתרוצי סוגיא אצטריכא להו והיינו דלמטה מארצנו אל ארץ אחרת לא מחייבי במצות. וא"כ שאלת פלימו הוא כמלעיג דבעה"ז ליכא אמטו להכי בעי רבי לנדותו. ומיהו דעת פלימו דכבר היה בימי שלמה ובא לדין על הירושה. על כן אף הוא שאל בתפילין מהו. ודעת רבי דמאי דהוה הוה בימי שלמה ותו ליכא והוא לעג. אדהכי והכי אתא ההוא גברא ונתברר דיש מציאות בעה"ז ואינו חייב נדוי. ופריך בש"ס דאף דיתר חי דהכי הוה פשיטא נמי לרבי ולמקשן כמו שכתב הרשב"א מ"מ מעיט טריפה וגם יתר אבר אימעיט אע"ג דחי וה"ה תרי ראשי. ותירץ דשאני הכא דבגלגלת תלי רחמנא והוא דריש מ"ש חמשת חמשת שקלים לגלגלת כלומר חמש חמש לכל גלגלת דהם עשרה ויצא זה מכלל טרפות אחר וגם מטרפות דיתר אבר אחר דהכתוב הוציא מכללא שני ראשין שיתן עשרה כדכתיב חמשת חמשת דהוו עשרה לגלגלת כלומר לכל גלגלת ואע"ג דהכתוב בבכורות העודפים על הלויים מ"מ בא ללמד לעלמא ודוק הטב:

דף מא.

דמלאכא אשכחיה לרב קטינא וכו' ענשיתו אעשה א"ל בעידן רתחא ענשינן. בזה פירש רבינו האר"י זצ"ל פסוק ויהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם כלומר בעת אפך עידן רתחא עש"ה בהם תעניש גם על עשה:

ודע שכתבו הרמב"ן ושושן סודות וסיעת' דיותר חמור עונש המבטל עשה מעובר על ל"ת. אמנם אפ"ה שאל על עשה כמו זה ענשיתו אעשה דלובש בגד שאינו חייב אינו עובר על עשה וכמ"ש התוס' דעל עשה גמור אפילו ב"ד מכין אותו עד שתצא נפשו ע"ש והרב ישרש יעקב הביא משם הרב בינה לעתים דשאר עשה גם בלא עידן רתחא ענשי ע"ש ולא היה צריך לזה לאתויי משם הרב הנזכר דמפורש יוצא מדברי התוס' כאמור ודוק הטב:

דף מא:

ובלבד שלא תהא מופסקת וכו'. עמ"ש בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ט"ו אות ג' ע"ש בס"ד ועיין בקונטרס שיורי ברכה שם שהבאתי דברי רבינו ישעיה הראשון ע"ש:

דף מג.

רב יהודה רמי תכלתא לפרוזמא דאנשי ביתיה ומברך בכל צפרא וכו' מדרמי קסבר מ"ע שלא הז"ג וכו'. בתחלת ההשקפה היה מקום להעיר לדעת ר"ת ודעמיה דנשים יכולות לברך על מ"ע שהז"ג אף דאינם מחויבות כמ"ש התוס' שילהי ר"ה והרא"ש והריטב"א והר"ן פ"ק דקידושין. לימא דרב יהודה נמי קסבר שהיא מ"ע שהז"ג והאי דרמי לאנשי ביתיה היינו דנשים יכולות לקיים ולברך במ"ע שהז"ג. אמנם הדבר פשוט דאם איתא דדעת רב יהודה הכי ודאי דהיה עושה כן בכל מ"ע שהז"ג כגון לולב וסוכה. וא"כ מי שאמר דרב יהודה רמי וכו' הול"ל דרב יהודה עביד לאינשי ביתיה לקיים מ"ע שהז"ג ואמאי קפיד על ציצית לחוד ואם נפשך לומר לימא ציצית וכיוצא מ"ע שהז"ג אחרות. ותו דאי דעת רב יהודה שהיא מ"ע שהז"ג ורמי וכו' ככל מ"ע שהז"ג לא הוה ליה להאומר דרב יהודה רמי למנקט ציצית לחוד דנטעה שטעמו משום שסובר רב יהודה דאינה מ"ע שהז"ג והו"ל למנקט כלל כל מ"ע שהז"ג. אלא ודאי כן הוא האמת דרמי משום שסבר דהיא מ"ע שלא הז"ג. ועוד דזה האומר רב יהודה רמי וכו' ומברך וכו' ודאי ידע שטעמו משום שהיא מ"ע שאין הזמן גרמא ואשמועינן דאפ"ה הוה מברך כל צפרא וכדמפרש

לה הש"ס והיינו דנקט רמי וכו' ומברך וכו' וכל זה פשוט ועמ"ש הרב יד אהרן א"ח סימן ט"ז ע"ש ודוק:

ומברך בכל צפרא וכו'. הקושיא גלויה דאמאי לא אמר דמברך ערב ובקר דשתי טלתות מצויצות היו לו אחד ליום וא' ללילה כמ"ש רש"י ומאחר דסבר דלילה חיובא דציצית נמי אמאי לא מברך כאשר מניח טלית לילה. וכי היכי דמסיק דמברך בבקר כי משני מכסות לילה לכסות יום ה"נ הי"ל לברך בלילה כי משני מכסות יום לכסות לילה. וראיתי להרא"ש בהלכות קטנות בהלכות ציצית בסופן שנתעורר והקשה קושיא זו וכתב דצ"ל דטלית של לילה לא היה פושטו ביום אלא מתעטף בגלימתו על טלית של לילה ורוב פעמים לא היה פושט של לילה הלכך לא פסיקא ליה דמברך בפניא עכ"ל וקצת יש להרגיש חדא דהא הו"ל לאקשויי ולשנויי בש"ס ללמדנו להועיל והאי בעי לאודועי טפי ממאי דקאמר איניש צניעא הוה ולא שרי ליה לגלימיה כולי יומא ותו מאי דקאמר הש"ס כי משני מכסות לילה לכסות יום לא משמע הכי והול"ל כי לביש כסות יום. ואי לאו דמסתפינא הוה אמינא דנקט מברך בכל צפרא וה"ה דמברך כל פניא כיון דלדידיה לילה זמן ציצית. אלא דנקט דמברך בכל צפרא ללמדנו אגב דלא הוה שרי לגלימיה כולי יומא. ועתה אמת אגיד אשר עלה בדעתי לומר דרב יהודה כסות לילה שלו היה פטור. גם רחש לבי דרב יהודה הוה חייש לברך מיהא על כסות לילה משום פלוגתא ולכל צד מאלו הייתי מצדד צדדין ודחיות והנה שפתי עוד הם מדברים והיד כותבת ראיתי להרב יעבץ בספר מר וקציעה סימן ח' שעמד על דברי הרא"ש הנזכרים והקשה מאי דדיקינן עליה וצדד כל הצדדים הנזכרים ע"ש באורך אך אין הפנאי מסכים לעמוד בדבריו רק אשו"ר ברהטי"ם וכמעט שעברתי דרך העברה רואה אני מקום יש בראש לדקדק בדבריו:

תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהן. בסוכה דף מ"ו מוכח מהש"ס ופירש"י דהפירוש הוא כל זמן שמניחן אפילו כמה פעמים ביום מברך אבל חכמים אומרים אינו מברך אלא שחרית בלבד ומ"ש הרא"ש בתשובה כלל ב' סימן י"ג וז"ל ומשני כרבי דתניא תפילין כל זמן שמניחן מברך עליהם דברי רבי פירוש בלילה היה פושטן ובבקר כשהיה חוזר ולובשן היה מברך עכ"ל נראה דאין כונתו לפרש דברי רבי דהא בהדיא מוכח דהפירוש כדאמרן. וכבר הרא"ש הביא בהלכות תפילין סוגית סוכה הנז"ל אלא קאי ארב יהודה בלילה פושט כסות יום וכו'. וכ"כ הרב שירי כנה"ג סימן ח' ע"ש:

איניש צניעא הוה וכו'. מכאן הביא הריטב"א ראיה שיכול ליכנס בציצית לבית הכסא והביא דבריו נמקי יוסף הלכות ציצית עש"ב ומבואר בדבריו דראיה גמורה היא ומה

שדחה הרב יד אהרן סימן כ"א ראיה זו אינה דחיה ועמ"ש דרכי משה סימן ח' ע"ש ולחם חמודות:

גרים נשים ועבדים וכו'. הרב מעדני מלך ריש הלכות ציצית הקשה פשיטא דכתיב פרשת שלח תורה אחת יהיה לכם ולגר וכו' ותימה על הרב ז"ל דנעלמו ממנו כמה בריתות בת"כ וסוגיות הש"ס דהיכא דכתיב מיעוטא כגון בציצית דכתיב בני ישראל מעיט גרים וצריך ריבויא וכבר כתבתי אני בעניי על זה באורך בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תר"ם עיין שם בדברי בס"ד:

דף מג:

ובשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וכו'. עיין בשוחר טוב מזמור ו'. ועמ"ש אנכי עפר דל בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ח' אות ז' ובספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן כ"א בס"ד:

תניא היה ר"מ אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום. הרשב"ץ בתשובותיו ח"ב סימן קס"א כתב דמסתברא דבפני הבית היו מברכין מאה ברכות שהרי אמרו ז"ל שדוד המלך ע"ה תקנם וכו' ע"ש וכזה ראיתי שכתב בספר ארחות חיים דף ד' ע"ד. ושרש דברי רז"ל מצאתי במדבר רבה סוף פרשה י"ח וז"ל הוקם ע"ל כנגד מאה ברכות שבכל יום היו מתים מישראל מאה אנשים בא דוד ותקן להם ברכות כיון שתקנם נעצרה המגפה עכ"ל וכן הוא במדרש תנחומא שם סוף פרשת קרח ע"ש. ושם בתנחומא נראה קצת דדוד הע"ה סמיך על פסוק ועתה ישראל מה וכו' כדדריש ר"מ ע"ש ודוק הטב:

שנאמר ועתה ישראל מה ה"א שואל מעמך וכו'. רז"ל דרשו תיבת ועתה של הכתוב הזה תשובה ואמרו בכמה כתובים דכתיב ועתה אין ועתה אלא תשובה והכא דרוש דרמז הכתוב שחייב לברך מאה ברכות. ויראה לקשר השתי דרשות הללו ונקדים מ"ש הגאון הרב פנים מאירות בספרו הנחמד כתנות אור על התורה דבתוכחות תבא יש צ"ח תוכחות ועוד שתים הרמוזות במש"ה גם כל חולי וכל מכה והוו זיבורא ועקרבא והוו מאה וק' ברכות מבטלים הק' תוכחות עכ"ד ע"ש פרשת נצבים:

והנה ברכת המזון מדאוריתא ומדאוריתא בחדא ברכה סגי גם איכא מרבוואתא קמאי דסברי דברכת התורה היא מן התורה כמתבאר מדברי הרב פני משה בתשובה בראשון בראשו. ולפי זה אפשר לומר דרך דרש בעקבות הרב הנזכר דפשו צ"ח ברכות מדבריהם וכבר אמר רחמנא דחביבים דברי סופרים כיינה של תורה הנה כ"י כ"ן יברך גבר ק' ברכות תרי מדאוריתא וצ"ח דרבנן ובעבור הצ"ח דרבנן נצול מצ"ח תוכחות. ובנימוקי

רבינו ישעיה הראשון מטראני על התורה כ"י פרשת תבא יש הגהה אחת (כמדומה שהיא מהרב שבלי הלקט) וז"ל למה אמר משה רבינו ע"ה צ"ח תוכחות פרשת תבא לפי כי גהנ"ם גימטריא צ"ח אמר משה רבינו יבואו אלה הצ"ח תוכחות ויפטרו לישראל מדין גהנ"ם עכ"ל וכתב הרב ארחות חיים דף ד' ע"ד שבאמירת ק' ברכות נזכה לעה"ב וזה רמז לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום לכ"ן גימטריא ק' אמור שיאמר מאה ברכות ובזה יותן לו ברית שלום לעה"ב עכ"ד. והשתא אתי שפיר דאם מברך ק' ברכות ניצול מהתוכחות ואין צורך לתוכחות לפוטרו מן גהנם כי בק' ברכות בא לעה"ב וניצול מגהנם וממילא שנצול מהתוכחות:

וכל זה היינו כשהוא ירא שמים וכמו שרמוז בפסוק הנה כ"י כ"ן יברך גבר ירא ה' דטוב לגבר לברך ק' ברכות הרמוז בתיבות כ"י כ"ן כמשז"ל ובתנאי שיהא ירא ה' דאם ח"ו יהיה רשע. תפלתו תהיה לחטאה ולימודו ומצותיו עוברי בעמק הבכה גם ברכות הכל בחלקו של טורף הסט"א ועתיד ליתן את הדין גם על אשר למד ובירך ונתן כח לסט"א. וגם צריך לברך הברכות כתקנן וכבר כתבו ז"ל דאחד מת לפני זמנו ואחר י"ב חדש אמר בחלום שבכל יום דנין אותו על שלא היה מדקדק בברכת המוציא וברכת המזון וברכת הנהנין ובכונת הלב ובי"ב חדש דנוהו בגהנם בדינים חמורים ואח"ך חוץ לגהנם בדינים קלים:

ומעתה יבא הכל נכון והיה טרם ירמוז הכתוב ענין ק' ברכות פתח ועתה שהיא תשובה כמשז"ל (ובמקומו בעניותנו ביארנו טעם רמז תשובה בתיבת ועתה) שצריך לשוב בתשובה ואז ישראל נקרא ישראל המורה על היושר ולא יעקב המורה עקבה. ואחר התשובה מה ה' אלהיך שואל מעמך דבתיבת מה רמוז מאה ברכות דאז הברכות הולכות לקדושה וניצול מגהנם וזוכה לעה"ב ובתנאי שיאמרם ביראת ה' וכמו דכתיב אח"ך כי אם ליראה וכו':

והתוספות כתבו שואל מעמך פירש רבינו תם דהוי מלא ויש מאה אותיות בפסוק וכו' ע"ש והתוספות קצרו דברי ר"ת. ובספר ארחות חיים כתב וז"ל וכתב ר"ת כי מצא במסורת לית בר מאה אתיין שואל מלא בתקוני ס"ת שלו עכ"ל והכונה כי במסרה כתוב לית בר ק' וכו' ופירושו שלא יש שואל מלא כי אם בפסוק של מאה אותיות דבפסוק ההוא שואל מלא וי"ו ובשאר שאל חסר וי"ו. ובפסוק זה ועתה ישראל יש ק' אותיות אם שואל מלא. ורמז למאה ברכות. ומ"ש מהרש"א באגדתיה דזה כונת רש"י שכתב קרי ביה מאה כר"ת. דחוק מאד דלר"ת יש מאה אותיות בפסוק ממש ולא הו"ל לרש"י לומר קרי ביה ולומר כמ"ש מהרש"א קרי ביה בפסוק אותיות מאה. תורה מבחוץ. ומצאתי

בתנחומא ס"פ קרח שאמרו ועתה ישראל מה ה' אלהיך קרי ביה מאה אלו מאה ברכות ע"ש והוא כדברי רש"י וק"ק על התוס' וארחות חיים והרשב"ץ שלא הזכירו דבתנחומא מפורש כדברי רש"י:

רב חייא בריה דרב אויא בשבתא וביומי טבי טרח וממלא להו באספרמקי ומגדי. רבינו ירוחם כתב דיש מן הגדולים שכתבו דסעודה ג' יכול להשלימה בפירות והביאו ראיה מהא דרב חייא ממלא להו באספרמקי ומגדי. ולכאורה צריך ביאור לראיה זו דהכא להשלים ק' ברכות קאמר ואני בעניי ישבתי קצת בספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן רצ"א בקונטריס אחרון ע"ש:

וכת הקודמין פירשו מה מאמר הכתוב האלף לך שלמה ומאתים לנוטרים את פריו כי מוכח פרק כסוי הדם דשכר ברכה עשרה זהובים ואסמכוה רבוואתא אקראי כמ"ש אור זרוע והביאו הרב תורת חיים בשיטתו לקמא דף צ"א והרב ארחות חיים שם וכ"כ בשו"ת יכין ובועז ח"ב סימן ט"ז משם הרמב"ן ע"ש ולפ"ז מאה ברכות שכרן אלף זהובים ובשבת יש חסרון ך' ברכות והתקון להשלימם בפירות. וזה רמז האלף לך שלמה כלומר אלף זהובים לך שלמה מלך שהשלום שלו לתת לאיש המברך ק' ברכות בכל יום. וכי תימא שבת חסרים ך' שהם מאתים לז"א ומאתים לנוטרים את פריו דממלאו בפירי. ע"כ דברי הראשונים נ"ן:

ואפשר לדקדק תיבת לנוטרים את פריו במ"ש הרב מהר"ם גאלנטי הזקן בתשובה סימן ל"ח דמי שיש לו פירות הרבה וברכותיהן שוות ורוצה להרבות בברכות בשבת שיכול להביאם זה אחר זה ויוכל לברך על כל אחד. והאחרונים חלקו עליו דהויא ברכה שאינה צריכה ועמ"ש מהר"ש הלוי בתשובה הובאה במרכבת המשנה למהר"א אלפנדארי פי"ב דתפלה להליץ בעד חמיו זקנו ובמקום אחר כתבתי בעניותי על דבריו. ולדעת האחרונים יש תקון שיביאו פרי א' ויברך אחד מהמסובין ואח"כ יביאו פרי אחר ויברך אחר וכיוצא. ולדעת הרב מהר"ם גאלנטי ז"ש ומאתים לנוטרים את פריו כפשטו שאינם מביאים כל הפירות ביחד דמנטר להו כדי לברך על כל אחד ולדעת האחרונים לנוטרים את פריו היינו ששומרים עצמם לברך על פרי ראשון עד שיבא פרי אחר שיברך הב'. וכן על זה הדרך השאר נטרי עד עת בא הפרי שיברכו עליו. והיינו שאחד מברך וכלם שומעים לענות אמן לא לצאת וז"ש חברים מקשיבים לקולך לענות אמן ואומר למברך השמיעני לענות אמן וכן לכלם בעת שמברך כל א' וגדול העונה אמן:

דף מד.

ועולה אחד לע' שנה וכו'. עמ"ש הרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציא סימן תרפ"ה:
צא ולמד ממצות ציצית וכו'. פירש"י מצוה קלה עשה בעלמא והרב מהרש"א בחידושי אגדות כתב קרי ליה למצות ציצית מצוה קלה לגבי מצות חמורות דענשן מיתת ב"ד וכרת בלאוין ובעשין כגון פסח ומילה עכ"ל ובספר צאן קדשים כתב וז"ל פירוש דמצות ציצית קלה היא לעשותה הן בהוצאת ממון הן בטרחת הגוף משא"כ שאר מצות עשה אבל המצוה גופה לאו קלה היא ולא כמו שפירש"י דקלה היא מחמת שהיא עשה בעלמא ולפ"ז כל מצות עשה קלים הם ומ"ו מהרש"א נכנס בדוחק לישב למה קרי למצות ציצית קלה אבל כאשר כתבתי נכון הוא עכ"ל ולפירושו שרצה לומר דדוקא מצות ציצית היא קלה שנעשית באפס דמי"ם וטורח הרי ר' נתן אמר שאין לך כל מצוה קלה שבתורה שאין מתן שכרה וכו' הרי דמיירי במצות קלות רבות ולמד מציצית ולדידיה צ"ל דאיירי במצות קלות שנעשות בלי ממון וטורח ולא דקדק הרב בלשונו שאמר משא"כ שאר מצות עשה וכו' והול"ל דיש מצות כציצית דר' נתן לא איירי בציצית לבד:
ומה שלא רצה בפירש"י דלפירושו כל מ"ע קלים וכתב דמהרש"א נדחק וכו' אני בעניי אומר שדברי רש"י ומהרש"א הם תלמוד ערוך משנה ובריתא ביומא דף פ"ה ע"ב דתנן תשובה מכפרת על עבירות קלות על עשה ועל ל"ת ושם בבריתא אלו הן קלות עשה ולא תעשה וכו' ופ"ק דשבועות תנן הקלות והחמורות וכו' עשה ולא תעשה וכו' ובגמרא שם דף י"ב פריך היינו קלות היינו עשה ולא תעשה חמורות היינו כריתות ומיתות ב"ד ע"ש וכ"כ הרמב"ם ריש הלכות תשובה ומה הן הקלות ומה הן החמורות הן שחייבין עליהם מיתת ב"ד וכו' ושאר מצות ל"ת ומ"ע שאין בהם כרת הם הקלות עכ"ל עין רואה דדברי רש"י ומהרש"א נאמנו מאד. וכמדומה דכי קרי מצוה קלה שלא יש צורך ממון מפרש הכי בהדיא כההיא דריש ע"ז דקאמר מצוה קלה יש לי וסוכה שמה וכו' ואמאי קרי לה מצוה קלה שאין בה חסרון כיס. פירוש דממאי דאמר מצוה קלה יש לי וסוכה שמה נראה דקלה מאחרות דאי לא הול"ל מצוה יש לי וסוכה שמה דכל מ"ע חוץ מפסח ומילה הן קלות ומשו"ה מפרש דאין בה חסרון כיס. גם בסוף חולין תנן ומה מצוה קלה שהיא כאיסר והוצרך לפרש שהיא כאיסר דכל מ"ע הם קלות להכי פירש שזו קלה גם לערך ממון שהיא כאיסר:
אותן מצעות וכו' זהו מתן שכרו וכו'. כן פירש רש"י בסמוך ד"ה אותן מצעות וממילא נכלל מה שזכה בעושר ואביזריה. ומה שהקשה בספר צאן קדשים לא קשיא מידי. ובקונטריס פני דוד פרשת שלח כתבתי בעניותי רמז בפסוק פרשת ציצית אשר אתם

זנים אחריהם ר"ת אותו תלמיד משכיר זונה נאה ישאנה מגויירת מבית המדרש ר' חיא (תיבת חיא שלימה) ולגירסת ר' אחיה שכתב בספר צאן קדשים תיבת אחריהם ר"ת ממדרש ר' אחיה:

תוס' ד"ה זיל טפי וכו' ונראה יותר שמברך אעבד ואשה שאינן מצוין כמותו. כצ"ל ור"ל שהעבד והאשה מצוין כמותו עכ"ל הרב ברכת הזבח. והדבר ברור דמה שסיים מצוין כמותו הוא לישנא קייטא כלומר שאינן מצוין ולא אתא אלא לפרש תיבת שאינן שהגיה דקאי על העבד והאשה. ובספר צאן קדשים כתב וז"ל שאינו מצוין כצ"ל פירוש שכמה מצות וכו' ומ"ו הב"ז מגיה שאינן ומפרש שהם מצוים כמותו וטעות הוא בידו לשבש הגרסא עכ"ל ולא ידענא מאי קאמר דגירסת שאינו מצוין לא נהירא בל יכון בארש שאינו מצוין דהוי יחיד ורבים. ודברי הרב בה"ז ברורים ופשוטים על דבר אמת. ונסחא ישנה אין עמדי:

תוס' ד"ה טלית שאולה וכו' והא דאמרינן ריש ר' אליעזר דמילה וכו'. עמ"ש הרב ברכת הזבח וכ"כ הרשב"א בחידושי שבת וכל זה נעלם מהרב מגילת ספר עשין כ"ו וכמו שכתבתי בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן י"ט בסייעתא דשמיא עיין שם ודוק:

דף מה.

אמר רבי יוחנן פרשה זו אליהו עתיד לדורשה וכו'. נהירנא שראיתי בחידושי הרשב"א למנחות כ"י שכתב אליהו יכול לפרשה באחת מן מדרשות דשכיח התם עכ"ד וכפי דבריו קשה היכי אליהו דשכיח במתיבתא דרבנן האמוראים ועד אחרן גם בימי מר יוסף גאון הוה אתי אליהו זכור לטוב במתיבתיה כמ"ש רבינו שרירא גאון בתשובה הובאה בספר יוחסין דף פ"ט דפוס אמשט'. לא פשיט כל תיקו שבתלמוד וגדולי הדורות דאתחזי להו איך לא בעו מיניה דלפשוט כל תיק"ו. וכבר בלקוטי רבינו בצלאל לגיטין כ"י מקשה הכי בשם גליון תוספות אלא דשם מתרץ תרי אליהו הוו אך לדברי הרשב"א קשה:

ולא אכחד דתירוץ הגליון דאמר דתרי אליהו הוו דחיק טובא דהדבר ברור דכל מקום שהוזכר בש"ס ובמדרשים אליהו הוא על אליהו הנביא זכור לטוב. אמנם דבר ה' בפיהם אמת כי אליהו זכור לטוב יש לו כמה בחינות וכשהיה נגלה לרבותנו היה בבחינה אחת וכשאין בו אלא אותה הבחינה לא אפשר ליה לפשוט התיקו שבש"ס. אבל כשיבא לעתיד בכל בחינותיו אז פושט והולך הכל וכן כתבתי בעניותי בספרי הקטן ראש דוד פרשת נצבים דף קנ"ה ע"ג ושם כתבתי על דברי הגליון הנזכרים ויראה להרחיב הדברים ע"ש וזיכני ה' ומצאתי סמך גדול לזה בדברי רבינו האר"י זצ"ל בספר הגלגולים והביאו

מז"ה חסד לאברהם זלה"ה עין יעקב נהר נ"ו ע"ש הטב. והכי דייק לשון רבי יוחנן דקאמר אליהו עתיד לדורשה עתיד דייקא לא עתה כי אין לו אלא בחינה אחת ולדברי הרשב"א ז"ל הא דאמר עתיד לא א"ש אף שיש לדחוק. ושם בראש דוד ובקונטרס שם הגדולים ח"א דף ל"ד כתבתי דלדעת הרמב"ם דסבר דלא בשמים היא הוא מילתא פסיקתא אפילו לומר האמת. מה שאמר אליהו הנביא זכור לטוב לאמוראים בההיא דמציעא דף קי"ד ומה שיאמר לא בדרך נבואה אלא מרוח מבינתו וחכמתו הרמתה עש"ב:

מלואים הקריבו בימי עזרא וכו'. לכאורה נראה דמילואים אלו של יחזקאל הם לעתיד לבא. אך מסורת בידם דבימי עזרא הקריבו ומשום הכי נקטי לה וכונתם דכן יהיה בבית הג' לעתיד שיהיו מילואים אלו דכתיבי ביחזקאל. שהרי הבנין ואביזריה של יחזקאל על הבית הג' שיבנה במהרה בימינו הם וגם מילואים אלו על הבית ג' וכ"כ הרמב"ם פ"ב דמעשה הקרבנות וכ"כ רש"י בפירוש נביאים ביחזקאל סימן מ"ג בסופו דבתחילה הביא דברי רבותנו דמלואים הקריבו בימי עזרא ושוב כתב תקריב שעיר עזים זה לא היה במשכן ומילואים הם של לעת"ל כך הם ע"פ הדיבר עכ"ל הביטה וראה דבתחילה הביא דברי רז"ל דמילואים הקריבו בימי עזרא ואח"ך כתב דמלואים של לעת"ל הם א"כ מוכרח דמ"ש רז"ל מלואים הקריבו בימי עזרא היינו דמסורת בידם דבימי עזרא הקריבו וכך יהיה לעת"ל:

אמנם מ"ש רש"י בסוגיין דיחזקאל נתנבא על בית שני הדבר קשה דכלהו הני קראי דיחזקאל על בית ג' הם המדברים. ואולי דכונת רש"י דגם על בית שני נתנבא שיעשו מילואים. אך עיקר הכתוב למילואים של בית ג' לעת"ל ובימי עזרא הקריבו כדרך שהקריבו בימי משה אך לעת"ל יהיה שינוי ותוספת כמ"ש רש"י בפירוש נביאים. ובאמת שדוחק גדול הוא להסכים דברי רש"י בשמעתין עם מ"ש בנביאים:

שוב ראיתי מ"ש רש"י בפירוש נביאים שם סימן מ"ג לעיל ע"פ וישמרו את כל צורתו וז"ל ראויה היתה ביאה שניה של עזרא כביאה ראשונה של יהושע לבא בזרוע ובנס כדדרשינן עד יעבור וכו' ובנין זה ראוי היה מאז להם כשעלו מן הגולה וגאולת עולם אלא שגרם החטא לא היתה תשובתם הוגנת על מנת שלא לחטוא ויצאו ברשות כורש ובנו לעצמן ויש אומרים בבבל נכשלו בנכריות עכ"ל ומזה למדנו דנבואת יחזקאל היה על בית שני שאם זכינו היתה גאולתנו שלימה והיה נבנה הבית בצורת בנין יחזקאל. ולפי שחטאנו נשאר בנין יחזקאל לבית ג' וסובר רש"י דגם דלא בנו הבית שני כבנין יחזקאל. מ"מ הקרבנות הקריבו כמו שנתנבא יחזקאל על בית שני אם היו זוכים והיינו דכתב רש"י בסוגיין דיחזקאל נתנבא על בית שני:

אכן דעת הרמב"ם דבבית שני לא היו קרבנות אלו של יחזקאל כי אלו הם אשר נתנבא להקריב בימי המשיח. ומה שהקריבו בימי עזרא הבאים מהשבי מילואים היו כמ"ש הרמב"ם כל זה שם בפירוש:

כהנים הוא דלא יאכלו הא ישראל אכלי א"ר יוחנן פרשה זו וכו'. שמעתי מקשים דלימא כמ"ש בחולין דף ל"ז נבלה וטריפה לא אכלתי שלא אכל בשר כוס כוס ונימא דלעת"ל כל הכהנים יזהרו בזה ואמאי רבי יוחנן אמר פרשה זו אליהו עתיד לדורשה. ואפשר לומר דסמיך ליה קרא דמעשרות דמיירי בזמן הזה וא"כ הך קרא נמי אינו לעתיד ויגיד עליו רעו ועוד אפשר לומר דהתורה לא תשתנה. אך מתורת חסידות כל חסיד יכול לעשות כיחזקאל וכיוצא. אבל לא שיהיה מצוה חדשה לכהנים וקרא לא יאכלו כתיב דמשמע אזהרה וזה אינו דהתורה לא תשתנה. אלא דכל חסיד עושה בתורת סייג וגדר ומשו"ה לית ביה משום בל תוסיף וא"כ אין לפרש לא יאכלו בשר כוס כוס דזה חומרא וחסידות לא אזהרה. ועיין בספר גן המלך סימן כ"ו:

אלו שבעה שבטים שחטאו ואעפ"י שאינן רובו של קהל וכו'. רש"י בפירוש נביאים כתב וז"ל ורבותנו דרשוהו במנחות וכן תעשה פר שאינו נאכל בז' שבטים וכו' ועשו ז' שבטים שהם רוב צבור וכו' ולכאורה יקשה דאיך כתב רש"י ועשו שבעה שבטים שהם רוב צבור והרי רבי יוחנן קאמר אעפ"י שאינן רובו של קהל. ואפשר דמ"ש רש"י שהם רוב צבור כונתו שהם שבעה שבטים שהם רוב השבטים דפשו להו ה' שבטים ולצד זה קאמר רוב צבור שהם רוב השבטים אמנם במספר נפשות אינן רוב צבור:

תוס' ד"ה בשבעה שבטים וכו' ששגגו בהוראתם ומפתי שהלכו צבור ועשו פתאים על פיהם. כצ"ל ובספרי הקטן שער יוסף דף מ"ז ביארתי בעניותי דברי התוס' הללו בס"ד ע"ש באורך:

דף מה:

תוס' ד"ה קרבו כבשים בלא לחם פירש בקונטרס שלא היה להם אלא מן וכו'. בפירש"י שבידינו ליתיה אמנם הרמב"ם פירוש המשנה ורבינו עובדיה כתבו כן. ויש להעיר שהרי מקרא מלא בלחם הפנים ויערוך עליו ערך לחם. וכתוב ולחם התמיד עליו תהיה. ומבואר במילואים דהקריבו חלות מצות ורקיקים ובפסח שני שעשו בשנה השנית כתיב ככל חקותיו ופירש"י מצה וחמץ וכו'. וכן איכא קראי אחריני דמוכח דהיה בידם לחם למצוות שטעונות לחם ורש"י עצמו בפ"ק דקדושין פירש דלכ"ע בקרבן צבור קרבו נסכים ע"ש דף ל"ז ובתוס' בזבחים דף קי"א. ומוכרח שהיו מביאים מהישוב על דרך שאמרו בתרגום

שיר השירים על פסוק בכרמי עין גדי שהיו מביאים יין לנסכים במדבר מכרמי עין גדי. וכן מצאתי להרב הגדול מהר"י זאבי בדרשותיו פרשת קרח שהביא דברי התרגום הנזכר וכתב עלה ומינה אתה דן למנחת התמיד אלא דומיא דיין היו מביאין מחצצון תמר וחדא מנייהו נקט עכ"ד ועמ"ש הרב אברהם ן' עזרא סוף פרשת פקודי. ועיין מ"ש מהר"ש ן' הרשב"ץ בתשובותיו סימן נ"ז ובמ"ש בעניותי בספרי הקטן מחזיק ברכה א"ח סימן תרצ"ד בענין אי קרבו תמידין ומוספין במדבר ע"ש:

דף מט.

בעא מיניה ר' חייא בר אבין מרב חסדא צבור שאין להם תמידין ומוספין וכו' אלימא וכו'. עמ"ש בעניותי בסוגיא זו ואביזרה בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן ץ' ובפאת הרא"ש קונטרים שני ונדפס במשג"ב סימן א' פרשת וירא:

דף נא:

יכול יהיו אהרן ובניו מקריבין וכו'. ופירוש רש"י עמ"ש בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף פ"ז ע"א ע"ש:

דף נב.

הי מינייהו אחריתא וכו'. עמ"ש אנכי עפר דל בספרי הקטן שער יוסף דף כ"ד ע"א עמ"ש בהוריות דף ג' ע"ב:

דף נג.

אמרי ליה רבנן לרבי פרידא רבי עזרא וכו'. כל המאמר הזה בכלל ופרט פירשתי בעניותי באריכות בקונטריס כסא דוד דרוש ח' בדרוש שבת כלה בס"ד. ואיזה חלוקה ממאמר זה פירשתי בעניותי בספרי הקטן דברים אחדים דף מ"ז ודף פ"א ע"ש:

דף נח.

עירובו מנין ת"ל כי כל וכו'. מכאן יש להרגיש על מ"ש הרדב"ז בראשון סימן ל"ה דתיבת כל מרבה תערובתו ואין זה שיטת הש"ס והתורת כהנים פרשת ויקרא עיי"ש ודוק הטב כי קצרתי:

דף נט:

מ"ט לא ישים שימה כל דהו וכו'. מכאן קשה על מ"ש הגאון מהר"ר שלמה אפרים איש לונטשיץ בספרו הנחמד כלי יקר על התורה ריש פרשת ראה שהביא דברי המפרשים שפירשו מ"ש הכתוב לשום שמו שם דקאי על שילה והיינו דנקט לשום שימה בעלמא וכו' והרב ז"ל דחה דבריהם ובכלל דבריו כתב ומ"ש דלשון שימה משמע שימה כל דהו אין דעתי נוחה בפירוש הזה שהרי נאמר ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם וכי ציוה ה' לשום התורה בפיהם שימה כל דהו ועיין מה שפירש רש"י על פסוק תשים לפניהם וכו' עכ"ל ע"ש שהאריך בזה:

והרי תלמוד ערוך בסוגיין דשימה כל דהו משמע הפך דברי הרב ז"ל כמבואר:

ומאי דקשיתיה להרב ז"ל מדכתיב שימה לפניהם תשים לפניהם. יש לומר דיש במשמעות לשון שימה שיהיה מוכן וערוך ולצד זה קאמר לשון שימה לערוך שלחן במדב"ר כמו שאמרו ז"ל על פסוק תשים לפניהם. ולצד דשימה כל דהו משמע אפשר בו תרמו"ז לאזן שומעת דהגם שיטרח משה רבינו ע"ה ללמדם העמדה והערכה וגם דלמגמר מיניה מסתייעא מילתא כמשז"ל. מ"מ הוי שימה כל דהו דכתיב בתורה התעיף עיניך בו ואיננו. ועל כן צריך לחזור על לימודם. ואי אינהו מהדרי אתלמודייהו יתקיים בהו ואשתכח דאינהו גרמי וגמרי לקיום ודוק:

דף סא:

תוס' ד"ה אין לי אלא בני ישראל וכו' ותימה דבפרק בנות כותים וכו' ושמא בכל הני יש שום ריבוי דמרבה גרים. וכ"כ התוס' בסוכה דף כ"ח. וק"ק במ"ש ושמא בכל הני יש שום ריבוי וכו' שמא ס"ד והלא הדבר מפורש דאיכא רבוי בכל הנהו דמייתי בתורת כהנים ובש"ס וכמו שכתבתי באורך בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תר"ם בס"ד:

דף סד.

ולא עוד אלא שאומרים לו הבא שמנה לכתחילה וכו'. מכאן הביא הגאון מהר"ר צבי בתשובותיו סימן מ"ה ראיה לנדונו ויש לדחות כמ"ש בעניותי בספרי הקטן שער יוסף בקונטרס הסימנים דף ז"ך ע"א:

תוס' ד"ה שחט שני חטאות וכו' לא דמי לבעיא דבסמוך וכו'. עיין מה שכתבתי בעניותי ורמזתי בספרי הקטן ראש דוד דף ל"ז ע"ב. ובסוגיא זו ובדברי רש"י והתוס' ומ"ש הרב

צאן קדשים כתבתי אנכי עפר דל בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן שכ"ח עש"ב ויתר מזה כתבתי במקום אחר וק"ל:

דף סד:

מאי טעמא וכו' ואי בעית אימא משום אין מעבירין על המצות. שמעתי מקשים ממ"ש פ"ג דסוטה דההיא איתתא דהות בי כנישתא סמוך לביתה ובאת להתפלל עד מדרש רבי יוחנן ואמרה האשה דעשתה כן משום שכר פסיעות ושבחו רבנן ואמרו למדנו קבול שכר מאלמנה ומוכח דכי איכא שכר פסיעות לא משגחינן על אין מעבירין וה"נ נימא הכי דטפי מעלי מהרחוק דאיכא שכר פסיעות ואין למנוע משום אין מעבירין ומאי משני הש"ס לשינויא בתרא ואבע"א משום דאין מעבירין עכ"ד ונראה דלק"מ דהתם הבתי כנסיות בקדושתייהו קיימי ובודאי דמצלו בגויהו והבית הכנסת לא הפסיד כלום. רק דאנו דנים על זה אם ילך לבית הכנסת הקרוב אל ביתו או ליזיל לרחוק משום שכר פסיעות. ולזה קאמר דאהניא לה משום שכר פסיעות. והכא נהי דלגבי ההולכים לקצור העומר יש שכר פסיעות. אמנם השדה הקרוב מפסיד דהוא זוכה מטעם אין מעבירין. ובמ"ש התוס' בסוגיין בהא דאין מעבירין עמ"ש בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן כ"ה בס"ד עש"ב ושם הבאתי דברי התוס' מדוכתי אחריני ע"ש:

תוס' ד"ה ועל אותה שעה וכו' ובמסכת עדיות תניא עובדא דהכא וכו'. נראה שהיה להם ירושלמי על עדיות וכמ"ש הרמב"ם שהי"ל ירושלמי על ה' סדרים שלמים:

ומ"ש תוס' דבימי שלמה וכו'. עמ"ש בעניותנו לעיל בקונטריס זה בברכות דף ז"ך בס"ד:

דף סה.

כלהו סנהדרין נמי ידעי ע' לשון וכו'. מהכא ק"ק על מה שכתב הרמב"ם ושידעו ברוב הלשונות וכתב מרן דדבר זר שידעו ע' לשון וכפ"ז מאי פריך בסוגיין ועיין מ"ש בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף ט"ל ומ"ש בקונטרס אחורי תרעא עלה. [ועיין מ"ש לפנים במסכת שקלים בס"ד]:

דף סח:

חדש בח"ל דרבנן ולספיקא לא חיישינן. כ"כ בא"ח משם ספר העתים בטעם חנוכה דלא עבדי ט' בח"ל מספיקא דחנוכה דרבנן וכ"כ קצת אחרונים ודבריהם תלמוד ערוך בסוגיין ומוכח דלכ"ע במידי דרבנן לא חשו לספיקא אלא דרבנן דבי רב אשי סברי חדש

דאוריתא וקשה על הרא"ם בתוספותיו שעמד בחקירה זו דחנוכה ומייתי דברי המרדכי. ובמקום אחר כתבתי בזה בס"ד:

דף ע.

דאמדינהו ועשרינהו וכו' דבר שזרעו כלה לא מיבעיא לי וכו'. על סוגיא זו ודברי התוס' ד"ה ליטרא צריך לישב דלא תקשי הא דתניא סוף הנודר מן הירק וכו' דרך קס"תו הגאון מהר"ד אופנהיים ושקיל וטרי בתשובתו הרמתה הנה באה ונהייתה בשו"ת חוות יאיר סימן רכ"ד ע"ש באורך ואני בעניי כתבתי בקונטריסי על דבריו באורך בס"ד:

דף עג:

הא רבי יוסי הגלילי הא ר"ע וכו'. בספר צאן קדשים כתב לישב בזה מה שמקשים דאמרו בירושלמי דשקלים אדם לרבות הגרים. דאדם למה לי דהרי אפילו גויים נתרבו ותו דגר בהדיא כתיב והאריך בזה ואני בעניי עמדתי על דבריו בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סימן תר"ם ושם דקדקתי על דברי קצת אחרונים במ"ש על הירושלמי הנזכר ע"ש באורך בס"ד:

דף פט.

רש"י ד"ה ושיערו חכמים חצי לוג וכו' שלא היה צריך אפילו בליל ארוך יותר מחצי לוג וכן נותן אפילו בליל קצר דמה שנשתייר בבקר זורק לחוץ וכו'. שמעתי מקשים דלכאורה נראה דרש"י שינה את טעמו דבשבת דף כ"ב פירש ואם ידלק ביום בלילות הקצרים ידלק ע"ש משמע דאין לזורקו אלא ידלק ביום:

דף צא:

תוס' ד"ה דמייתי ומתנה. עמ"ש התוס' בחולין דף כ"ג ועיין מ"ש אני בעניי על דברי התוספות בדיבור זה ובחולין בספרי הקטן שער יוסף דף י"ח ע"ג בס"ד:

דף צב:

משנה כל קרבנות היחיד טעונים סמיכה וכו'. מהכא מקשו התוס' בנדה דף ע' ע"ב ד"ה וסמיכה על רש"י שכתב שם דבאשם ליכא סמיכא כדאמרינן במנחות פרק שתי מדות דהרי תנן הכא כל קרבנות היחיד טעונים סמיכה ולא מפיק אלא בכור ומעשר ופסח ואלו אשם לא מפיק וכו' ע"ש והשתא קשה ביותר על התוס' בקדושין דף נ"ה ע"ב

ד"ה ודילמא אשם הוא דכתבו דאשם אין טעון סמיכה ומלבד דדבריהם קשים שהם נגד משנתנו וכבר כד הוינא טליא שמעתי שהקשו כן משם הרב מהר"ר דוד גרשון ועתה ראיתי שכן תמה הרב פני יהושע בשיטתו לקדושין על התוס' ע"ש. עוד בה שהוא נגד התוס' עצמם בנדה ואדרבא הם הקשו על רש"י שכתב דבאשם ליכא סמיכה ושם בפסקי תוס' כתוב דאשם יחיד טעון סמיכה ע"ש. ועמ"ש התוס' שם בנדה לתרוצי סוגיא דהתם ודוק אחר זמן ראיתי בספר ריח שדה בלקוטים דף ע"א שהביא הקושיא הנזכר משם הרב הנזכר והזכיר דברי התוס' דנדה הנזכרים וחתרו לישב:

דף צט.

אלא בשל משה שנאמר ואת מנורת הזהב ונרותיה לבער בערב. שמעתי מהרב הכולל כמהר"ר חיים שלום עמר זלה"ה שהקשה לדעת הרמב"ם שמטיבין הנרות ומדליקין גם ביום כידוע דהרי מקרא מלא לבער בערב משמע דדוקא בערב היו מדליקין ולא ביום עכ"ד ועמ"ש מורינו הרב בתי כהונה בח"א בית ועד בביאור לרא"ם על הסמ"ג ע"ש:

דף צט:

אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון ן' יוחאי אפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וכו' שאל בן דמה בן אחותו של ר' ישמעאל וכו'. מקשים דמחלפא שיטתיהו דר"ש בן יוחאי ור' ישמעאל ממ"ש פרק כיצד מברכין (ברכות דף ל"ה) ובעניותי כתבתי בזה וכל אשר יגע בדברי הרמב"ם והרב לח"מ ומהרח"א והרי הוא בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סימן רמ"ו. והלא מראש כתבתי שם דלפי מאן דגריס הכא רבי יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק ניחא [אמנם בתקוני הזהר הקדוש אמרו דרשב"י קאמר אפילו לא קרא אלא ק"ש וכו' ע"ש (דף ס' ודף קמ"ה) וא"כ נסחתנו בש"ס אמיתית דקאמר משם ר"ש ן' יוחאי]. ובשאלתות דרב אחאי פרשת ואתחנן גריס הכי במימרא הלזו אמר ר' יוחנן בשם ר"ש בן יהוצדק אפילו לא קרא אלא ק"ש שחרית וכו' ע"ש וכמ"ש בקונטרס זה לעיל שם פרק כיצד מברכין:

דף ק.

מתתיא בן שמואל אומר האיר פני כל המזרח וכו'. מידי עוברי בספר מקום שמואל אשור ברהטי"ם ראיתי שכתב סוף סימן צ"ז וז"ל גם מ"ש דשם מתתיא הוא רק פעם אחת בש"ס פרק אלו טריפות מתתיא בן יהודה אשתמיטיתיה דנמצא עוד בשקלים פ"ה עכ"ל ואני אומר דאשתמיט מיניהו דנזכר עוד ביומא פ"ב מתתיא בן שמואל והיא המשנה

דמייתי הכא ומהש"ס והתוס' הכא מוכח דה"ג מתתיא בן שמואל ולא כמ"ש התם בקצת ספרים מתיא דהוא טעות וה"ג בתי"ט ובמגילה דף י"א מתתיה כה"ג ובמכילתין לעיל דף ע"ט ע"ב מתתיה בן יהודה ע"ש:

דף קא:

הואיל והיתה לו שעת הכושר. עיין מה שפירש רש"י ושמעתי מקשים דכאן כתב הפירוש שדחה הוא ז"ל עצמו בפסחים דף כ"ה וכבר אני בעניי בקונטריס זה לעיל שם בפסחים רמזתי בזה בס"ד ע"ש:

דף קב.

תוס' ד"ה אמר רב אשי אמריתה לשמעתא וכו'. עיין מה שכתבתי אנכי עפר דל בספרי הקטן שער יוסף דף פ"ו ע"ג בס"ד ע"ש:

דף קד:

תוס' ד"ה מוריינא דבי נשיאה וכו' כדמוכח בירושלמי וכו'. וספר יוחסין אמר שקשה עליו דר"מ יהיה בחופה ר"ש ברבי ע"ש דף ל"א. ומ"ש התוס' מעירובין דף י"ג דאמר רב וכו' ה"ג רשב"ם בבתרא דף נ"ה ע"ב ע"ש. ועמ"ש הרב יפה מראה פרק משילין. ומצאתי בתשובות הרמ"ע סימן צ' שפירש פירוש מחודש בהא דחזיתיה לר"מ מאחוריה ע"ש ודוק:

דף קח.

רש"י ד"ה ה"ג כנגד מותר חטאת וכו' דזה בן ב' שנים ואיל בן שנה ואשם מצורע וכו'. כן הגירסא בדפוס פפד"מ ובדפוס אמשטרדם פרופס החדש המוגהים. והוא טעות ובא להם הטעות מסיבת שנפל ט"ס. בספר ברכת הזבח שבתוך הגהתו כתוב בדברי רש"י ואיל בן שנה וחשבו מגיהי התלמוד שכונת הרב להגיה מה שכתוב בדפוס ויניציא ואמשטרדם ישן ואילו בן שנה דצ"ל איל. ולכן הדפיסו כמו שחשבו שהגיה הרב ברכת הזבח. אבל הדבר ברור דהוא ט"ס בדברי הרב ברכת הזבח ולא כיוין לזה. והנסחא הקדומה דכתוב בה ואלו בן שנה היא אמיתית וכן ראיתי בהגהות רבינו בצלאל שהגיה פירש"י מכמה ספרים כ"י והגיה בלשון זה ואלו בני שנה ופשוט:

דף קח:

חוששין אף לבינוני וכו'. עמ"ש מורי הרב זלה"ה בספרו הבהיר נחפה בכסף בח"מ סימן כ"ב ועיין מה שרמזתי אני בעניי בספרי הקטן ראש דוד ריש פרשת שמיני בס"ד:

דף קי.

אמר רב מצור ועד קרתגני מכירין את ישראל ואת אביהם שבשמים וכו' שימי את דקרו ליה אלהא דאלהא. יש להרגיש מאי אשמועינן רב בזה. ואפשר במ"ש הרמ"ע דגוים לאו בני תשובה נינהו וכן בדין דשבע מצות נצטוו לבד ואי אמרת דנצטוו על התשובה תמניא אינון. ואמור רבנן בטעמא דלישראל נאמרה התשובה דוקא ולישראל יאתה כי הם בני אל חי ואב שמחל על כבודו כבודו מחול משא"כ העכו"ם עבדים ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול וז"ש מכירין בכבודם של ישראל ומכירין את אביהם של ישראל שבשמים ומכח שהם בנים והוא כביכול לישראל לאב יש להם תשובה וא"כ כשישובו בתשובה ישובו לקדמותן ולכבודם הראשון. ומצור כלפי מערב אין מכירין לישראל בכבודם ומכבידים עולם דסברי דתמיד ישארו בגלות ואין מכירין אביהם שבשמים שהוא להם לאב. ואותיב רב שימי דקרא קאמר כי ממזרח שמש עד מבואו גדול שמי בגוים אלמא כל הגוים ידעי ליה. ואהדר ליה בתמיה שימי את ופירש"י לחד לישנא בתמיה אתה הוא שימי חכם גדול ומקשה לי דבר זה עכ"ל והיינו התמיה כלומר אני לא אמרתי דאינם מכירין את ה' רק הכל תליתי בישראל ומאי קושיא מדכתיב כי ממזרח וכו' גדול וכו' אימא דמכירין ה' אך לא ידעו כי הוא אביהם של ישראל וזה רמז בתמיהתו שתמה שימי את כלומר ריח קושיא לא עדת. והוסיף לומר דקרו ליה אלהא דאלהא כלומר גם למה שהבנת מדברי דשם אין מכירין את ה' לא תקשי דאכתי קרו אלהא דאלהא. ונמצא דבשתים עלתה לו תרי פירוקי ומשו"ה באו דבריו דרך תמיהא לרמוז שלא הבין. וגם לפי מה שהבין לא קשיא:

א"נ אפשר על דרך זה במ"ש פ"ק דבתרא דטורנוסרופוס המשיל ישראל לעבדים שכעס עליהם אדוניהם דכל המרחם עליהם מקניט אדוניהם. ור' עקיבא המשיל לבן שכעס עליו אביו דמאן דרחי"ם ליה עושה נחת רוח לאביו וז"ש מכירין את ישראל בכבודם הראשון והם מכבידים עולם עליהם. והיינו כי הם יודעים אביהם שבשמים שישראל בנים ומי שמרחם עליהם ניחא ליה כרחם אב:

שימי את וכו'. פירש"י בתמיה אתה הוא שימי חכם גדול ומקשה לי דבר זה ויש אומרים רב לא היה זוקף עיניו אלא כובשן כל שעה משום צניעות עכ"ל וזו אחת מעשר קדושות

שהיה נוהג רב והביאן הרב ספר יוחסין ריש אות רי"ש באמוראים סמוך להא דקמן. ומצאתי בספר הפרדס לרש"י כ"י ענין זה באורך. הנה נא הואלתי להעתיקו פה לפי שאין הספר מצוי וז"ל עשרה מילי חסידות דהוה נהיג בהון רב ובתריה לא יכלין כלהו שמעי לאחזוקי בהון וכל חד מנהון אחזיק בחדא מנהון: א דלא הוה מסגי ד' אמות בקומה זקופה ונהג רב יהודה אחריו: ב דלא הוה מסגי ד' אמות בגלוי הראש ונהג רב הונא אחריו: ג דהוה מקיים ג' סעודות בשבת ונהג רב נחמן אחריו: ד דלא הוה מביט לצדדין: ה דאפילו לפניו לא היה מביט דמאן דאתי לקבליה לא הוה ידע ליה עד דשמע קליה ונהוג רב יוסף ורב ששת אחריו ולא יכלו לעמוד בה וסימו את עיניהם: ו כד הוה עייל לבי מדרשא הוה מקיף ולא היה פסע ועייל קמי רבנן כדגרסי רב לא מטרח צבורא ונהגו רבי זירא ואביי אחריו: ז דלא הוה אכיל מסעודת הרשות משום חלב ודם וגיד הנשה: ח דכל דקפיד עליה אזיל איהו גביה והוה איהו מפייס ליה כדגרסינן בפרק יום הכפורים רב אזל לגבי טבחא ונהג מר זוטרא בריה דרב נחמן אחריו: ט שהיה רגיל בתפילין ונהג רב ששת אחריו: י שהיה קולו ערב והיה רגיל לירד לפני התיבה ולהיות מתורגמן לרב ולכל מי שצריך לקיים מה שנאמר כבד את ה' מהונך עכ"ל. ואין ספק דהני מילי הם ממדרש ואגדה או קבלת הגאונים. ויש להעיר דהרמב"ם כתב פ"ב מהלכות דעות דין ד' אמרו עליו על רב תלמידו של רבינו הקדוש שלא שח שיחה בטלה מימיו ומרן שם בכ"מ כתב דלא ידע מקומו. ומ"ש בשו"ת מקום שמואל סוף סימן ס"ה דפשוט דהוי מפ"ק דחגיגה ומגיד לאדם מה שיחו אמר רב אפילו שיחה קלה שבין איש לאשתו וכו' והביאו הרב סדר הדורות דף ס"ה ע"א והזכירו הרב מרכבת המשנה בח"ב הנדפס מחדש. לא שמא מתיא דההיא בשחוק וקלות ראש וכמ"ש הרמב"ם שם פ"ה דין ד' ומה דמות יערוך לשיחה בטלה. ועוד הרמב"ם כתב אמרו עליו וההיא מימרת רב. ותו דהרמב"ם כתב מימיו ואינו מפורש שם וכל זה דברים פשוטים גם מה שתמה עוד בספר מקום שמואל על מרן דלא אייתי מר' אליעזר כבודו במקומ"ו מונח ולק"מ. ומצאתי להרמב"ן בפירוש התורה ריש פרשת קדושים שכתב שאמרו על ר' חייא שלא שח שיחה בטלה מימיו ולכל הדברות מוכרח שהרמב"ם מצא כן בבבלי או בירושלמי או באגדה. וכפ"ז ק"ק דלא מנאוה בכלל מעלות רב הנזכרות ויהיו קורין באחד עשר:

ולפי מאי דאתמר בכלל מעלות רב דהוה מקיים שלשה סעודות ונהג רב נחמן אחריו מה טוב ומה נעים מאי דאמר רב נחמן פרק כל כתבי תיתי לי דקיימית ג' סעודות בשבת נותן הודאה על חלקו דאשר קבל על עצמו לנהוג בזה מנהג רב קיים הדבר ועמ"ש בעניותנו שם:

והא דרב יוסף ורב ששת קבילו עלייהו שלא להסתכל לפניהם ולא מצו למיקם וכו' הכי חזינן שכתב הר"ן פ"ק דקדושין על רב יוסף גבי מאי דאמר רב יוסף מ"ד הלכה כר' יהודה וכו' וסברת ר"ת והראיות לברך הנשים על מ"ע שהזז"ג בתוך דבריו כתב וז"ל ועוד דהא רב יוסף פתוח ונסתמא היה דאמרינן בהגדה דסמי נפשיה משום דלא מצי קאי דלא לאסתכולי בר מד' אמות דיליה וכו' עכ"ל ודברי הר"ן הללו נעלמו מהרב סדר הדורות דף ק"ך ע"ד דמייתי לה מספר מקור חיים דרב יוסף עשה המצאות להיות סגי נהור ע"ש ועיקר הדבר הם דברי הר"ן בשם רז"ל. גם נעלמו דברי הר"ן מעטרת ראשי מורי הרב זלה"ה בספר גט מקושר דף קמ"ב סוף ע"ב אשר צידד דרב יוסף ורב ששת לא ראו מאורות מימיהם ע"ש והר"ן כתב מאגדה על רב יוסף דהיה פתוח ונסתמא. וספר הפרד"ס אמרה גם על רב ששת כמדובר:

ומ"ש במעלות רב הנז' דלא אכל מסעודות רשות משום חלב ודם וגיד הנשה. כפ"ז נראה דלאו דוקא הרשות רק דלא אכל אצל אחרים דהוה חיישׁ לאסורא אלא דהוה אמר טעמא משום סעודת הרשות וכשהיה סעודת מצוה נותן אמתלא אחרת ובזה ל"ק מה שהקשה בהגהת יוחסין מהר"ש שולם ועיין בחולין דף צ"ה ע"ב. ומה שהביא הוא ז"ל כבר ספר סדר הדורות השיב עליו הן דלא הוה עביד הכי בכולא שתא והן דיש נסחאות שאינו רב ע"ש דף ס"ו הנזכר:

ועתה נבא למאי דקמן כי הנה הרב ספר יוחסין באות ריש בשם רב הביא הא דקמן דאמר שימי את ופירש"י שלא היה מגביה עיניו וק"ק עליו דהכא באות ריש הביא פירוש לבד בשם רש"י ולא זכר שרש"י דחה פירוש זה בנדה דף כ"ד ע"א מטעם דלא מצינו שאמר רב כך לשום אדם אלא לרב שימי ע"ש ועיין בסדר הדורות דף ק"ן. ונראה כונת רש"י דאינו חולק על הענין דרב לא היה מסתכל שזה ודאי אמת וכמ"ש בספר הפרדס המיוחס לרש"י עצמו. וכן הוא בספר האורה כ"י מרש"י רק סבר דהא דאמר שימי את אינו מטעם זה כיון דלא אשכחן שאמר לשום אדם. שמעינן דרב היה מעמיד עצמו שלא לשאול עד שהיה מכיר בקול והיה נשמר שלא לגלות בפיו שלא היה מסתכל וכיון דכך דרכו פשיטא שלא אמר שימי את כאלו היה מסתפק ומה גם דנכדו היה והיה מכיר קולו טפי מאחריני:

וחזה הוית להרב גנת ורדים בא"ח כלל ב' סימן ט"ו בסוף התשובה שכתב וז"ל וחסידותו של רב היה מפורסם והיה בו עשרה מדות של שבח ושל זהירות ומכללן שלא היה נושא עיניו למעלה ולא היה מסתכל במה שחוץ ממנו ועל כן היה מרגלא בפומיה כשהיה רב שימי בן בתו מקשה לו והיה מתפלא שחריף כמוהו יאמר דברים אלו והיה אומר לו שימי

את כי לא היה מסתכל בו לידע אם הוא שימי או אחר ומפורש זה אצלנו בפסוק וישא אברהם את עיניו ובפסוק שא נא עיניך וראה עכ"ל וק"ק דעירב שני הפירושים במ"ש שימי את גם לא זכר דרש"י דחה פירוש דאמר שימי את שלא היה מסתכל כמדובר. גם מ"ש בן בתו לישר"י לן מר דהיה בן בנו דמפורסם דבנו של רב נקרא חייא וכמ"ש בש"ס בכמה דוכתי חייא בר רב. ותו דכך מפורש בש"ס בחולין דף קי"א ע"ב רב אקלע לבי רב שימי בר חייא בר בריה. ע"ש:

בכל מקום מוגש וכו' אלו ת"ח וכו' זה הלומד תורה בטהרה נושא אשה וכו'. אפשר דקשיא ליה בכתוב דהול"ל ובכל מקום יגישון ויקטירון להכי דריש אלו ת"ח העוסקים בתורה שאין כונתם להקריב קרבנות וקטר יקטירון רק הם כל ישעם וחפצם ללמוד תורה יתנו צדקות ה' אלא דהקב"ה מעלה עליהם כאלו מקטירין ומגישין ולכן אמר מוקטר מוגש ממילא דנחשב להם כן אף שהם אינם מתכוונים לזה וז"ש מוקטר מאיליו ומוגש הלימוד לשמי. ומנחה טהורה דנושא אשה ואח"ך לומד תורה. הכונה דאמר בכל מקום אפילו בחוצה לארץ ואין קפידא בכהן ומזבח ויום וכיוצא משאר דיני הקרבן. והשתא יש ס"ד דהגם דהכהן המקריב צריך שיהיה נשוי אשה כמו שאמרו בזהר הקדוש ריש פרשת ויקרא על פסוק אדם כי יקריב דאדם נקרא הנשוי אשה דאי לא נסיב לא איקרי אדם והוא פגים עש"ב. מ"מ בהא דאין צריך למילי דטעון הקרבן א"כ אין צריך שישא אשה ואידי ואידי חד שיעורא לזה אמר ומנחה טהורה דצריך שישא אשה ובזה לומד בטהרה ולאו מטעם דיני קרבן אלא שיהיה טהור ורעיונוהי אל יבהלוניה:

מאי דכתיב זאת התורה וכו'. פירש"י ולא כתיב בה חקה הקשה הרב אליא זוטא בריש ספרו על רש"י דהא אמרינן לעיל דף י"ט דכי כתיב חקה הוי לעיכוב וכי תורה לחוד אינו לעיכוב ושם אמרו בהדיא דקרבנות כתיב תורה ולא מעכבו ומאי קאמר רש"י דלא כתיב חקה. ואני בעניי עמדתי על ענין זה באריכות בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח שם סימן א' בס"ד עש"ב:

כל העוסק בתורה וכו'. אנכי עפר דל הארכתי במאמרים אלו בספרי הקטן ראש דוד פרשת צו בס"ד ע"ש באורך:

אחד המרבה ואחד הממעיט וכו'. עיין מ"ש בעניותנו לעיל בקונטריס זה פרק קמא דשבועות בס"ד ואמר פ"ק דברכות דף ה' ר' יוחנן לר"א אי משום תורה דלא אפשת שנינו אחד המרבה וכו'. וראיתי בספר חסידים סימן תתקמ"ה שפירש לב' אחרונים שאינם פקחים כלב הראשונים שוה לפני ה' שאם לא תאמר כך יוכל כל דור לומר למה לא נבראתי בימים ראשונים שהיו חכמים גדולים והייתי לומד תורה הרבה אומר לו מה

אכפת לך אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים ולא ישב בטל אלא יהגה כל עת שיכול אף על פי שאין לבו חריף כל כך עכ"ד:

ואפשר לומר א' המרבה לימוד לעצמו וא' הממעיט שלומד עם ע"ה וצריך לחזור כמה פעמים כמ"ש שם בספר חסידים סימן תתקמ"ו א"נ אחד המרבה גירסא ואחד הממעיט גירסא שמפלפל א"נ א' המרבה לכתוב חידושים וא' הממעיט בכתיבה שלא לבטל מלימודו הכל חשוב לפניו יתברך ובלבד שיכוין לבו לשמים ליחד קבה"ו וזהו יכוין לב"ו מלכות לשמים ז"א לזווגה פב"פ וזהו יכוין כי זה כל פרי התורה והמצוה כידוע מהזהר הקדוש וכתבי האר"י זצ"ל:

תוס' ד"ה ומיכאל שר הגדול. עיין כל דבריהם והרב בית דוד א"ח סימן מ"ט שקיל וטרי בדבריהם ע"ש באורך ובחתימת דבריו הביא דברי הרמ"ע במאמר אם כל חי ח"ג סימן כ"ג בשם מדרש רז"ל אליהו זכה לברית שלום וכו' אמרו עליו שהוא מקריב תמידין בבית המקדש אעפ"י שהוא שמם שהרי בקדושתו עומד ואתיא כי הא דתנינן בעדיות מקריבין אעפ"י שאין בית ואפשר שנגנזו לו קופות מתרומות הלשכה כדי שיהיו באים משל צבור וכתב הרב הנזכר ולפי זה אתי שפיר ואישי ישראל כפשטיה קרבנות ממש של כבשים כבזמן שבית המקדש קיים עכ"ד ורש"י בברכות דף י"א מבואר מדבריו דבזמן הבית היו אומרים ואישי ישראל ע"ש. ולפי מדרש הנזכר שהביא הרמ"ע אתי שפיר האי קרא לעולם זאת על ישראל דמייתי בסוגיין. והיה לאות אשר בחסדיו הרבים תבנה ותכונן עיר האמת ויבנה בית המקדש במהרה בימינו שם יזבחו זבחי צדק את אילי הארץ בהדי כבש"י דרחמנא משור עד שה חיים: